

Kedves Diákok!

Hat dolgozat érkezett a „Mit tudnak a kütyük?” címmel meghirdetett témakörben. Valamennyi tartalmaz, a kérdést több aspektusból vizsgáló, nyelvileg alapvetően jól megformált írás, egyúttal érdekes olvasmány. Az írások eme közös erényei mellett egyúttal szembetűnő az, hogy mennyire hasonló a megközelítésmódjuk, mennyire egyöntetű – mégpedig meglepő módon uniform – azoknak a kérdéseknek a köre, illetve azoknak az aspektusoknak a kiválasztása, melyekre a Pályázók választ kerestek, ill. amelyek megfontolására vállalkoztak a dolgozataikban. Részben ez a tény áll a háttérben annak, hogy a dolgozatok külön-külön történő értékelése helyett a jelenlegi, kollektív értékelés formájához folyamodtam. E forma választása mellett szólt továbbá az a megfontolás, hogy az együttes értékelésből – reményeim szerint – valamennyi Pályázó egyénileg is okulhat. Valamennyien rálátást nyerhetnek arra, hogy miként jártak el pályázó társaik, miben mutatkozik meg saját dolgozatuk egyedisége – nyilván ráismernek majd ebben az értékelésben saját megfogalmazás-módjaikra, szófordulataikra, az általuk is fejtegetett témákra –, illetve mik azok a vonások, amelyek tekintetében a pályamunkák hasonlóaknak bizonyultak.

Szinte mindegyik pályamunka kitért a digitális eszközök közismert, vitathatatlan előnyeire, mint például a kommunikáció lehetőségeinek a kiszélesedésére; az információkhoz való hozzáférés egyszerűsödésére, felgyorsulására; a digitális eszközöknek az oktatási-tanulási folyamatban betöltött szerepére; általában az ügyintézésben, a szórakozásban, az élet számtalan területén hasznosítható voltokra. Többen szóba hozták az egészség egyéni megőrzésében, s az egészségügy terén általában is betöltött előnyös szerepüket. A „lehetőségek tárháza” kifejezés majdnem minden dolgozatban szerepel. Hasonlóképpen, szinte mindegyik pályamunka megemlíti az ezen eszközök használatával járó ismert veszélyeket, mint például a függővé válás veszélyét, a testet károsító hatást, vagy éppen a közösségi oldalakon zajló visszaélések káros hatásait, az azoknak való kiszolgáltatottságot. Visszatérő, ismétlődő motívumként szerepelt például annak megfogalmazása, hogy „ami egyszer felkerült a világhálóra, azt nem lehet többé onnan letörölni”; hogy a kíváncsiság valamiféle alapvető emberi jellemző; hogy a kütyühasználat szokásai összefüggenek a családi háttérrel, a családi légkörrel; vagy például, hogy a digitális eszközök drasztikus fejlődése valamiféle kényszerhelyzettel szembesít bennünket: „aki most nem lép, az lemarad”, s ha „kicsit is lemaradunk, kimaradunk”.

E tartalmi hasonlóságokon túl, az írások közt mutatkozó leglényegesebb megközelítésbeli különbség a következőben érhető tetten. A Pályázók egyik csoportja egyértelműen üdvözlő, kifejezetten a védelmére kelő technikai vívmányoknak, s elismerve bizonyos árnyoldalaikat, határozottan kiáll áldásos voltuk mellett, azt vallván, hogy a sok jó mellett, amiket ezen eszközökkel véghezvihetünk, eltörpülnek a rossz dolgok. A Pályázók másik csoportja viszont óvatosabban – talán kiegyensúlyozottabban – ítéli meg a helyzetet, s miközben nem foglal el egyértelműen optimista álláspontot, nem is feltétlenül pesszimista. Inkább arra hívják fel a pályamunkák a figyelmet, hogy nehéz megítélni, vajon „közelebb hozza-e vagy távolabb viszi az embereket” egymástól a digitális fejlődés, „nehéz mérlegelni, több-e a jó, vagy a rossz hatása [ezeknek az eszközöknek] az emberekre”, „nehéz hiteles választ adni” a kérdésre, „jó-e mindez nekünk vagy sem”. A pályamunkák e kettős jellegének megfelelően az egyik tábor úgy véli, hogy az említett árnyoldalak, visszaélések veszélye ellen hatalmunkban áll hatásosan fellépni, képesek vagyunk arra, hogy ezeket kiküszöböljük, „ha okosan csináljuk”. Mások viszont a folyamat uralhatatlansága mellett érvelnek, s kevesebb bizodalmat táplálnak az iránt, hogy felülkerekedjünk a kütyüknek való kiszolgáltatottságunkon, arra hívván fel a figyelmet, hogy azok „kezdik átvenni a hatalmat az emberek fölött”, „függünk tőlük, ha elismerjük, ha nem”. Beszédes példa, hogy míg a névtelenség lehetőségét, az anonimitást egyes Pályázók kifejezetten az internet „ajándékaként” üdvözlik, mások a technika eltömegesítő hatását, a személytelenné válás irányába mutató veszélyt látják benne.

Az említett általánosabb jellemzőkön túl azonban számos figyelemre méltó megfigyelés, megközelítésmód, illetve érdekesség fogalmazódik meg az írásokban, melyek közül felsorolnék néhányat. Az egyik Pályázó például kitért a „kütyü” szó származására, s megtudhattuk Tőle, hogy az már a 12. századtól ismert kifejezés volt, s eredetileg „külső burkot” jelentett (mely használatos volt a

növények termései esetében, de a vászonnadrág vagy gatyá megnevezésére is). Volt, aki történeti visszatekintéshez folyamodott, s a kialakult helyzethez vezető út néhány fontos állomását igyekezett számba venni (hidegháború, úrkorszak, hálózatok, kereskedelmi szolgáltató pontok létrejöttének története). Volt, aki a legújabb technikai innovációkat is részletesebben áttekintette, s kiemelte a fejlesztések környezetbarát irányvételét. Egy másik megközelítés a videójátékok képesség-fejlesztő oldalait hangsúlyozta, miszerint az „jó hatással van a fantáziára”, „segíti az emberismeretet”, fejleszti „a más emberekkel való együttműködés” képességét. Ugyanez a Pályázó rangsort állított fel a kütyük közt a „veszélyesség” szempontjából, s amellett érvelt, hogy a telefonok sokkal károsabbak a videójátékoknál, a legveszélyesebb pedig az internet. Hasznos, a felszín mögé hatoló megközelítéseknek vélem például azokat a vállalkozásokat, amelyek egyike a kütyühasználat mögött rejlő személyes motiváció fajtáinak elemzését célozza, vagy amelyek a közösségi oldalak használata közben fellépő nem kívánt konfliktusok kialakulásának mechanizmusát elemzi. Nem kevésbé fontos megközelítésnek tekintem azokat, amelyek a technikai világ fejlődésének üteme és az ezáltal kiváltott, a generációk közt kialakuló különbséget boncolgatják, illetve amelyek a családi kapcsolatokra gyakorolt hatást vizsgálják, vagy az oktatási gyakorlatnak a digitális fejlődéssel szembeni elmaradottságát teszik szóvá.

Megítélésem szerint igen lényeges pontot érintenek a következő megfogalmazások: „Tőlünk várják, hogy felelősek legyünk, miközben nem vagyunk azok?”; „nem tanultuk meg használni azt, amit kaptunk”; „senki nem tanítja meg, hogyan használjuk” ezen eszközöket; „nem tudjuk, nem gondolkozunk rajta eleget, hogy miért lehetséges ez a fejlődés, nem tudjuk, hogyan kellene jól kihasználni ezt a lehetőséget”.

Nagyon fontos, a problémát illetően alapvető jelentőségű észrevételnek vélem azt a felvetést, amely az emberi ítélőképesség problémájára, az ítélőképesség – és ezzel realitás érzékünk – befolyásoltságának vagy akár elvesztésének veszélyére hívja fel a figyelmet, s leszögezi: „a jövő alapvetően azon múlik, hogy képesek vagyunk-e leküzdeni a mohóságunkat, tudjuk-e kontrollálni az ösztöneinket és tudunk-e értelmes célokat kitűzni magunk elé”. Ugyancsak éles szemű meglátásnak, találó, a helyzetet tárgyilagos-leíró módon ábrázoló diagnózisnak vélem az alábbiakat: „a digitális világ gyorsabban, és a fiatalok szemében érdekesebben fejlődik, mint a valós élet [...] A valós világban van távolság és idő, ami korlátokat állít fel. Ez a digitális világban megszűnik. Ezzel a gyorsasággal nem lehet felvenni a versenyt. Egy olyan egyedi, újra és újra megújuló világba vezet be, ami ontja magából az érdekesebbnél érdekesebb cikkeket, képeket, eseményeket. Mivel az emberben ott van a kíváncsiság, rá fog kattintani és meg fogja tekinteni. Így megszületik egy véget nem érő kör, ami bezárja a digitális világba, illetve kizárja a valódi életből. [...] az új világban nem számítanak a valós élet szabályai és erkölcsi normái. [...] mert nincs igazi kontroll és nem vagyunk képesek érzékelni, hogy hol vannak a határok.” Nem kevésbé fontos megfigyelésnek vélem azt is, hogy az új technológia vívmányainak használata erőteljesen kihat nyelvhasználatunkra: „kialakult egy új nyelv, mely beleépült a valós, evilági szókincsünkbe is”, s ez jellemzően a szókincs elszegényedését eredményezi, ugyanakkor ezen eszközök használata során „nem számít a helyesírás”.

Mіндеzen sokszínűség ellenére értékelésem elején a dolgozatok viszonylagos egyöntetűségét, megközelítésbeli hasonlóságát hangsúlyoztam. Ezt abban vélem látni, hogy az elemzések nézőpontját, horizontját jellemzően a technikai eszközök használhatóságának, az általuk felkínált lehetőségeknek a számbavétele, s előnyeik és hátrányaik, a bennük rejlő veszélyek mérlegelése határozta meg. Bár ez az egyöntetűség fakadhat – legalábbis részben – magának a pályázati témának a kiírásban közzétett megfogalmazási módjából is, s ennyiben magam is felelős lehetek érte, úgy vélem, a probléma némiképp mélyebbre hatol. Valamely téma kifejtése során ugyanis nagyon fontos, hogy milyen munkamódszert követünk. A kézenfekvő eljárás, melyet többségében követtek a Pályázók, úgy tűnik, a különböző motívumok összegyűjtésében, majd azok kifejtésében és dolgozatként való megfogalmazásában-megszerkesztésében állhatott. Ez ugyan lényeges fázisát képezheti egy írás elkészítésének, magában rejti azonban azt a veszélyt, hogy csupán személyes vélekedéseinket fogjuk általa kifejteni, vagyis olyasvalamit, amit többnyire mások is hasonlóan vélnek, kisebb-nagyobb eltérésekkel, eltérő hangsúlyokkal, értékelésekkel. Más szóval ez a munkamódszer még nem igazi kutatás.

Egyetlen pályamunkában talákoztam a gondolatmenet kialakításának mikéntjére, a téma kidolgozásának módszerére vonatkozó megfontolásokkal. Nem is annyira az a kérdés, hogy helyesen

választja-e meg valaki a kutatása módszerét, hanem ezt megelőzően az, hogy egyáltalán van-e módszere, azaz kutatást tervez-e végezni. A kutatás pedig azért fontos, mert csak általa léphetünk ki a közkézen forgó – még ha gyakran „sajátunknak” is vélt – megítélések-vélekedések köréből. Fontos tehát előzetesen végiggondolnunk, egyáltalán hogyan közelítsük meg a témát, milyen nézőpontokból lehetséges azt kifejtteni, milyen mélységbe hatolnak az egyes felvetett kérdéseink, melyek érdemesek a vizsgálatra és melyek kevésbé, s továbbá, milyen segítségre, forrásokra van szükségünk ahhoz, hogy a megközelítésmódokat minél mélyebben megalapozhassuk. Ha nem csupán „saját” kútforrásból kívánunk dolgozni, hanem alaposabb munkát szeretnénk végezni, akkor támaszkodnunk kell elemző forrásokra, háttér-információkra, tanulmányokra, esetleg szakkönyvekre, s az sem mindegy, milyen szempontok-kritériumok szerint választjuk ki forrásainkat. A hat dolgozat közül egyetlen egy használt forrásanyagokat – ez a Pályázó pedig kizárólag internetről származó forrásokat, internetes oldalakat használt, igaz, azokból sokat, és az általa tárgyalt témák vonatkozásában relevánsakat.

Az említett egyöntetűség tehát jórészt egy bizonyos felületességből fakad. Azzal pedig, hogy ezt hangsúlyozom, távolról sem Önöket szeretném korholni, kedves Pályázók! Ez a fajta felületesség – miként az néhány pályamunkában is megfogalmazódik – magának a virtuális világnak az egyik nem lényegtelen jellemzője. Ha ez így van, akkor a pályamunkák – eltérő mértékben és minőségben ugyan, egészében azonban – maguk tanúskodnak az internet és egyéb kütyük világának meghatározó erejű hatásáról, egy olyan hatásról, amelynek Önök ki vannak téve, amely nagyon is megnehezíti az Önök helyzetét és tájékozódását, s amellyel szemben kritikai viszonyt kell kiépítsenek maguknak, éppen az Önmagukkal szembeni igényesség és felelősség jegyében. Erre szeretném figyelmeztetni Önöket!

Éppen ezért gratulálok minden Pályázónak! Az önálló véleményalkotásra ugyanis – a fentiek értelmében – különösen nagy szükség van egy olyan korban, amelynek a hétköznapjaiba soha nem látott mértékben tolnak be a technikai eszközök, a maguk gerjesztette mechanizmusokkal, eltömegesítő, uniformizáló hatásaikkal. Ezért minden egyes Pályázót eleve dicséret illet azért, hogy vállalkozott véleményének megfogalmazására!

A hat pályamunka közül különösen Szitás Levente, valamint Molnár Karola dolgozatát emelném ki dicséretesként!

Tisztelettel: dr. Nyíró Miklós

Budapest, 2017. március 13.